

És újra megindult az élet...

Buda felszabadulásának legelső napjaiban kezembe került a „Szabadság” című új pesti újság egyik példánya, amelyben a polgármester felhívta a főváros alkalmazottait, hogy a lakásuk szerinti kerületi elöljáróságon azonnal jelentkezzenek szolgálattételre. Miután az I. kerületben tányáztam egy idegen pincében (naphegyi lakásunk megsemmisült), a következő reggel elindultam a Várba, a kerületi elöljáróságra.

Elszorult szívvel, megdöbbenve tettem meg az alig félórás utat, és azt mondtam magamban: itt tíz évig nem lesz élet! Mindenütt csak romok és romok. Tátongó bombatölcsérek, kidőlt, szétroncsolt villanyoszlopok és fák, százával a lótetemek, még emberi hullák is. Az utcákon kevés ember, a férfiak szakállasan, a nők bebugyolálva. Mindegyik valami csomagot hurcolt. Szerteszét lovak kóboroltak éhhalálra ítélve. Időnként szovjet katonai járművek dübörögtek, kikerülve a gödröket, a szerteszét heverő különböző harceszközöket és meneteképtelen járműveket. Az Alagút szája emelet magasan eltorlaszolva, benne száz és száz összeégett gépkocsi, löveg, még tank is. A szinte járhatatlanná roncsolt gránitlépcsőn felkapaszkodva a törmelékek között, nagynehezen eljutottam az elöljáróság (a mostani Nyelvtudományi Intézet) romos épületéhez. Az udvaron bútordarabokból rakott tűzön főzőcsékelt valamit két fővárosi altiszt, akik útbaigazítottak a „hivatal” felé. Két emelet mélységben, egy nagyobb szobában a falak mentén fapiccák, egy íróasztal, néhány szék. A félhomályban riadt, tanácstalan nők és férfiak, alkalmazottak és „ügyfelek” vegyesen. A kerületi elöljáró, idősebb, beteges ember megőrült nekem. Bár azelőtt a Központi Városházán szolgáltam, megbízott a helyettesítésével. Mindjárt közölte, hogy el kell mennem a XI. kerületi elöljáróságra, mert valami üzenet érkezett, hogy ott gyűlnek össze a budai kerületek vezetői. El is indultam, és egyórás gyaloglás után eljutottam a Verpeléti úti székházba, ahol a tanácsteremben teméntelen ember — ismerős és ismeretlen — sokat beszélt, de konkrét eredmény nélkül.

Sarkon fordultam, visszagyalogoltam saját pátriámba. Egyet láttam: itt egyelőre csak magunkra számíthatunk! Pesttel semmi összeköttetés, de még a budai oldalon sem lehetett sehová eljutni, csak gyalogszerrel. Telefon, posta nem működik, hiányoznak az emberi létfeltétel legelemibb kö-

vetelményei. Nincs víz, villany, gáz, nincsenek üzletek, az utak járhatatlanok, mindennütt szeméthegek, tetemek, életveszélyesen romos, de legalábbis tető és ablak nélküli házak. Egészségügyi ellátásnak, rendőri szolgálatnak nyoma sincs.

Először is valami helyiséget kellett találni — nem a pincében —, ahol a szervezést meg lehetett kezdeni. Az elöljárósági épület rom volt, a közelben levő iskola ugyanúgy. Amellett a Várból célszerűnek látszott a kerület szívébe, a Krisztinába menni. A mostani Diadal mozi házában levő anyakönyvi hivatal és katonai nyilván tartó helyiségei aránylag épen maradtak, tehát ide költöztünk. Ez abból állott, hogy az írógépet, papirosneműt, egy-két bútordarabot felraktunk egy kézikocsira, s levonultunk a Várból a Krisztina körútra.

A fővárosi alkalmazottak közül már többen jelentkeztek. Segítettek a légoltalmi szakszolgálatosok, akik a kerületi mérnökökkel és közmunkásokkal karöltve később is emberfeletti munkát végeztek a romeltakarításban és helyreállításban. A lakossággal csak az ún. „házparancsnokok” révén volt intézményes kapcsolatunk. Időnként összehívtuk őket az elöljáróságra, a problémákat megbeszélve adtuk ki a legsürgősebb intézkedéseket.

Rajtunk kívül nem működött fővárosi hivatal vagy szerv a közelben, a kerületi szovjet katonai parancsnokság volt az egyetlen szilárd pont. De az első napokban az I. kerületnek nem volt külön parancsnoka, hanem a Ménesi úton elhelyezett XI. kerületi parancsnoksághoz tartoztunk. Persze ide is gyalog kellett elmenni az utasításokért. Majd a XII. kerülettel voltunk összepárosítva, ennek parancsnoka Bajor Gizi villájának földszintjén volt elszállásolva. Később azután az Attila úton, a Vérmező közelében külön épületben sikerült elhelyezni az I. kerületi önálló parancsnokságot. Telefont is kaptunk, de eleinte csak a katonai parancsnokkal és a Pauler utcában működni kezdő rendőrséggel volt összeköttetésünk.

Rövidesen megalakult a két munkáspárt és más demokratikus pártok küldötteiből a kerület Nemzeti Bizottsága. Ettől kezdve úgy éreztük mi, kerületi alkalmazottak, hogy mégsem vagyunk teljesen egyedül!

Főlhívtuk a kerületben lakó mérnököket, sürgősen jelentkezzenek, először az

épületkárok felmérésére, majd az életveszélyt elhárító legsürgősebb munkák irányítására. Összehívtuk az orvosokat is, felkérve őket a lakosság legegységibb egészségügyi ellátására. Felállítottunk három népkonyhát a kerület különböző pontjain, amelyekhez az alapanyagokat a lakosságtól szereztük be kutató járőrök útján.

Később azután a Közellátási Kormánybizottsággal összeköttetést teremtettünk, így sikerült a konyhákat és a kerület üzembe helyezett pékműhelyeit nyersanyaggal ellátni. Lassanként néhány „maszek” üzlet is megnyílt.

Az első hetekről beszámolva ki kell emelni azt az önfeláldozó, hősi munkát, amelyet a kerület egész lakossága, nők és férfiak, öregek és gyermekek egyaránt végeztek. Nélkülözés és félelemtelni hétheti bombázás és harc után az óvóhelyekről és pincékből kibújva, mindenki nekilátott az egyéni és a közösségi élet lehetőségeinek újratemtéséhez. A férfiak egy részének a kerületen kívül a Szabadság-híd és a vasúti híd helyreállításán is dolgozni kellett. Itt, a kerületben pedig a legnehezebb munka a mintegy 5000 lótetem eltakarítása, valamint a temető elszállítása.

A közművek közül a vízszolgáltatás indult meg a leggyorsabban. A villany csak nyáron gyulladt fel először a kerületben. Az Alagútban levő roncsokat a fővárosi közmunkások gőzhengerek segítségével vontatták a Vérmezőre. A Krisztina körúton csak az egyik villamosvágány volt használható. Felső vezeték nem volt, egy ideig a Debrecen–Nyírbátori Vasút idevédt kis mozdonya húzott néhány teherkocsiból álló vonat. De még ennek is hogy megőrültünk!

Megoldhatatlan problémának látszott a Vár utcáinak romtalánítása, miután jármű egyáltalán nem állt rendelkezésre. Több fantasztikus elgondolás félretétele után, az Építésügyi Minisztérium segítségével kisvasúti vágányokat fektettünk le a királyi palotától végig a Váron, le a Várfook utcán és Vérmező úton át a Vérmezőig. Sikerült is az eddig mélyenfekvő katonai területet teljesen feltölteni. Később a kertészet termőtalajt terített ide, s Buda impozáns parkkal gazdagodott. Persze ennek nagy ára volt: a Vár számtalan műemlékének, otthonának és bennük sok-sok embernek a pusztulása . . .

A vasutasok és a közmunkások közös erőfeszítésével a Déli pályaudvart és a vasúti alagutat nagyjából rendbehozták, így a kerület újra bekapcsolódhatott a város és az ország közlekedésébe.

30 év távlatából visszaemlékezve a Felszabadulás utáni első időre, csak mozaik-szerűen lehet felemlíteni az akkori számtalan problémát, nehézséget, teendőket és az elvégzett munkát. Mikor 2,5 év után, 1947 június végén a Kerületi Nemzeti Bizottság elnöksége, majd a polgármester megbízásából viselt előljárói beosztásom alól felmentettek és ismét központi szolgálatra kerültem, elmondhattam beszámolómban:

„Sok történt, de még többnek kell történnie ebben a kerületben is. Viszont ne feledjük el soha, hogy ami sok száz éven keresztül épült, létesült és két szörnyű hónap alatt elpusztult, az rövid két éven belül nem hozható helyre tökéletesen . . .”

Dr. Hermann Gábor

Bécsi kapu tér 1945.

Krisztinavárosi részlet, 1945. Bojár Sándor felvételei

